

Nr 29

Av fru Nettelbrandt m. fl., om sabbatsår.

(Lika lydande med motion nr 14 i Första kammaren)

I ett växande antal länder har, särskilt för vissa yrkesgrupper, under senare år införts ett system med längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet. Sålunda har man i USA och Australien beslutat och i viss mån prövat särskild sabbatsledighet för bl. a. lärare och bilarbetare resp. metallarbetare och typografer. I Australien synes omkring $\frac{1}{5}$ av hela befolkningen vara direkt berörd av beslutet om sabbatsledighet. I Storbritannien finns för lärare sabbatsårsinstitutionen företrädd på lokal nivå. På Island finns möjlighet för lärare att efter normalt 10 års anställning erhålla ett arbetsfritt år. Ytterligare länder har prövat någon form av helt eller delat studieår.

I Sverige har arbetstidsfrågorna tillvunnit sig ett ökat intresse. Enligt direktiven till nu sittande 1963 års arbetstidskommitté är — med hänsyn till de arbetstidsförhållanden som nu råder i vårt land — spörsmålet om ytterligare arbetstidsförkortning generellt sett mindre en fråga om vad som är erforderligt och önskvärt ur hälsosynpunkt än ett ekonomiskt avvägningsproblem. Denna syn på spörsmålet är sannolikt riktig, då det gäller fördelningen av arbetstiden per dag, per vecka, per månad eller per år men kan starkt ifrågasättas om man tar hänsyn till fördelningen av arbetstiden under den aktiva levnadsperioden. Ser man på arbetstiden ur denna vidare synvinkel blir det icke en fråga om bedömning av vilken utvecklingstakt som kan vara ekonomiskt möjlig eller försvarbar utan framför allt en fråga om vilken periodisering av de aktiva insatserna som är mest lämplig både med sikte på att uppnå ett så gott samlat produktionsresultat som möjligt och för att förbättra hälsotillståndet och öka den enskilda individens tillfredsställelse.

Såväl i Sverige som i utlandet har debatten om sabbatsår och realiserandet därav huvudsakligen rört vissa begränsade kategorier — lärare, akademiker, konstnärer, personer i särskilt ansvarsfull ställning eller personer med skapande funktioner. Det är inte motiverat att se frågan i en sådan snäv inriktning. Tvärtom bör den prövas ur allmän synpunkt, utan inskränkning till vissa yrkeskategorier. Det är därvid nödvändigt att pröva dels vilken funktion sabbatsledigheten kan fylla, dels på vilka vägar den är möjlig att praktiskt och ekonomiskt realisera.

För många människor har de alltmer ökande kraven från samhällets och arbetslivets sida skapat allvarliga problem. Rapporter om förekomsten av psykiska störningar ger belägg för att ett mycket stort antal icke mäktar med det hårt uppskruvade tempo nutidsmänniskan nödgas följa. Hela den moderna miljön med starka koncentrationer till tätorter, till stora bostadskomplex, till stora arbetsplatser, till

folkrika kommunikationsmedel och till stockningar i trafiken kräver psykiskt starka och utvilade människor för att inte skadeverkningarna skall bli ödesdigra. Det växande antalet stressfaktorer och de ökade riskerna för stress måste mötas med positiva åtgärder som kan motverka skadeverkningarna.

Stresssymtomen brukar ofta visa sig i 50-årsåldern. Effektiviteten avtar stundom och behovet av förnyelse är stort. Önskan att studera vidare på något område, att förkovra sig i det yrke där utvecklingen måhända ridit vederbörande förbi kan då vara mycket stark. De rent fysiska krafterna är måhända nedsatta och bidrar till en personlig otillfredsställelse och till reducerad arbetsinsats. I ett sådant läge skulle en sabbatsledighet kunna betyda inte bara en källa till glädje och tillfredsställelse för den enskilde individen utan även en direkt ökning av effektiviteten i arbetet. Ett radikalt grepp som en sabbatsledighet kunde betyda att inte bara en nedåtgående trend blev stoppad utan även att den förbyttes i en uppåtgående. Spiralen nedåt, som består i fysisk och psykisk otillräcklighet och som lett till mindre effektiv arbetsinsats och därefter ytterligare personlig otillfredsställdhet, skulle kunna vändas i en uppåtgående rörelse med en full effektivitet i arbetet och ökad personlig tillfredsställelse.

För en annan kategori människor finns med helt andra motiveringar än de här nämnda ett behov av någon form av längre ledighet. Värdet av att småbarnsföräldrar kan vara hemma en tid, medan barnet är litet, torde vara odiskutabelt. Genom de s. k. havandeskapsledigheter som beviljas yrkesarbetande mödrar är detta intresse i viss mån tillgodosett. För många är det emellertid önskvärt, att denna tid kan bli ytterligare utsträckt. En sabbatsledighet — exempelvis ett halvt sabbatsår — skulle i ett sådant fall kunna ha en mycket stor positiv betydelse. Självfallet bör en sådan ledighet kunna erhållas i samma utsträckning av både fäder och mödrar. En sabbatsperiod för den yrkesarbetande fadern, med barnen som huvudmotiv, skulle för många fäder kunna betyda ett etablerande av en djupare kontakt mellan far och barn.

Den genomsnittliga levnadsåldern ökar. Människors förmåga att hålla sig "unga" längre ökar likaså. Stor arbetslust och arbetskapacitet föreligger allt oftare även i de högre åldrarna. För pensionärerna är stundom det största problemet att bli ställda vid sidan om den aktiva tillvaron. Måhända skulle en sådan individualisering av den aktiva tiden vara motiverad, att man av dem som av någon anledning utnyttjat ett sabbatsår skulle kräva ytterligare ett aktivt år för rätt till pension. Det bör bl. a. med hänsyn härtill övervägas att införliva sabbatsåret i det allmänna socialförsäkringssystemet. En rad viktiga frågor måste noggrant undersökas. Det kan exempelvis vara motiverat att bestämma ett visst antal år i arbetslivet, innan rätt eller möjlighet till sabbatsår kan föreligga. Formerna för arbetsgivarens självklara medbestämmanderätt bör också utredas. Arbetsplatsen får icke göras funktionsoduglig — tvärtom måste syftet vara att även direkt i arbetet skapa förbättringar.

Här berörda problem kan måhända — efter meddelande av konkreta tilläggsdirektiv — tas upp av 1963 års arbetstidskommitté. Med hänsyn till frågans spe-

ciella natur — den rör ju bl. a. området för allmän försäkring — och stora omfattning torde det emellertid i första hand vara motiverat med en ny, särskild utredning.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet.

Stockholm den 12 januari 1966

Cecilia Nettelbrandt

Folke Nihlfors

Brita Elmén

Sven Gustafson

Gösta Sterne

Daniel Wiklund

i Göteborg

Mac P. Hamrin

Ingemar Mundebo

i Kalmar
